

Майя ДУРИЦЬКА

*бібліотекар I категорії наукової бібліотеки
Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський*

КЕРІВНИКИ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ «ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ» (1921 – 2023 РР.)

Наукові бібліотеки вищих навчальних закладів виконують принципово важливу роль у якісній підготовці фахівців, дедалі більше стають інтелектуальним, науковим центром університетів. Сьогоднішній потенціал цих книгозбірень – це результат тривалого історичного розвитку, вкладу кожного керівника бібліотеки, який потребує ґрунтовного наукового аналізу, кристалізації досвіду, що відноситься до різних історичних періодів – від заснування до відносно сучасного етапу розвитку, пов'язаного з створенням самої бібліотеки, наповненням її фондів найнеобхіднішою літературою.

У цьому контексті слід розглядати ті великі зрушення, які відбулися у Науковій бібліотеці Закладу вищої освіти «Подільський державний університет» впродовж її 100-літньої історії, починаючи з часу заснування при сільськогосподарському факультеті Кам'янець-Подільського державного українського університету до університету нового зразка. Проте, найчастіше увага зосереджувалася на роботі бібліотеки загалом, недостатньо висвітлюючи та оцінюючи успіхи саме бібліотечних працівників-лідерів [1, с.59].

Винятково важливу роль в організації діяльності бібліотеки університету відіграють її керівники, які своєю працею вносили й вносять вагомий вклад у розвиток книгозбірні. Упродовж сторічного функціонування Закладу вищої освіти «Подільський державний університет» бібліотеку очолювали особистості, які згодом стали видатними *бібліотекознавцями, бібліографами, науковцями.*

Основними завданнями адміністрації бібліотеки було та є скеровування діяльності всіх працівників в одне дієве русло згідно інструкцій, правил, інших регламентувальних документів. Важливими складовими цього процесу виступають: організація роботи, контроль за виконанням планових завдань, звітність, запровадження інновацій, удосконалення роботи з читачами та колективом [1, с.60].

За період діяльності книгозбірні питання становлення та розбудови неодноразово було об'єктом дослідження. Проте наукові праці М.І Бахмата, М.І. Алещенка, О.Б. Комарніцького, В.С. Прокопчука лиш частково узагальнили спогади будівничих бібліотеки, висвітлили діяльність кількох поколінь бібліотечних працівників упродовж сторіччя. Аналізуючи або опираючись на опубліковані та неопубліковані джерела (газетні матеріали, спогади колишніх студентів, монографії, історичні нариси) можна припустити, що упродовж понад столітньої діяльності бібліотеки посаду керівника книгозбірні університету займали щонайменше 6 осіб:

Вікул В.К. – 20 р.р. ХХ століття

Білецький А.П. – др. п. 50-х років–сер.60-х років ХХ століття

Горшунова Ю.Л. – 1967 р. – березень 1983 р.

Малина Л.І. – березень 1983 р. – липень 2014 р.

Циганок О.М. - січень 2014 р. – травень 2018 р.

Михайлик А. О. - травень 2018 р. - вересень 2022 р.

Гораш К.В. – жовтень 2022 р. – по сьогодні

У 20-х роках ХХ століття вагомим сегментом бібліотечної мережі Поділля виступали книгозбірні інститутів. Бібліотека Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту, яка починалася з 68 підручників та книг, стала помітною книгозбірнею міста [2, с.79]. Архівні матеріали свідчать, що перший керівник бібліотеки - читальні Вікул В.К та Бібліотечна комісія зробили суттєвий внесок в комплектування та облаштування бібліотеки, адже її діяльність без

виключення залежала від низки факторів, і в першу чергу — від обсягу та якості фондів [7, с.126]. Відомо, що В. Вікул неодноразово зверталася до бібліотечної секції Кам'янецької окрполітосвіти з питань поповнення фонду бібліотеки-читальні (влада наполегливо рекомендувала організувати хати-читальні з бібліотеками в кожному селі, селищі, містечку). Книги дарували викладачі, закупає інститут. На кінець 1921 р. бібліотека-читальня мала 1598 книг, із них 1578 - з питань сільського господарства, 20 – з історії, 768 книг були занесені до каталогу, а 1927 р. - 13,5 тис. книг [7, с. 126]. Поступово формувалася і фонд періодики, який у 1929 році склав 87 назв журналів і газет, серед яких «Агроном», «Вісник сільськогосподарських наук», «Вісник природознавства» [6, с.128].

Після повоєнного відновлення діяльності інституту, з другої половини 50-х років ХХ століття, бібліотекою завідував Анатолій Білецький. Вона була однією з найбільших бібліотек Вінницького економічного району. У комплектуванні фонду цих років брали участь 18 сільськогосподарських вищих навчальних закладів України. В результаті було сформовано книжковий фонд кількістю 97 275 книжкових одиниць. Відвідували бібліотеку 2237 читачів. Одним з перших досягнень керівника бібліотеки стало створення в 1960 р при інституті першої Бібліотечної ради, яку ж він очолив. [6,128]. Члени Ради збиралися два-три рази на місяць, несли відповідальність за роботу бібліотеки, порядок, правильне ведення каталогів, розглядали питання виробничого характеру. Завідувач бібліотеки звітував перед ректором про основні напрямки роботи бібліотеки за встановленою формою [4, с. 130]. 11 лютого 1966 року повністю закінчено інвентаризацію бібліотеки. Анатолій Білецький започаткував проведення занять з основ бібліографії з метою підвищення грамотності студентів щодо правильного складання наукової бібліографії та пошуку і збирання бібліографічного матеріалу [5].

На 1 серпня 1960 року книжковий фонд складав 112 тис. томів, у кінці 1960 року бібліотека обслуговувала 3200 читачів, з них 280 спеціалістів сільського

господарства, здійснено 80367 книговидач [3, с. 12], у сер. 60-х років кількість читачів зростає до 5483, студентам видавалися 125464 книжкові одиниці. Розширення штату бібліотеки пришвидшило завершення укладання алфавітного та систематичного каталогів [6, с. 128].

У 1967 році бібліотеку очолила Горшунова Юлія Людвігівна. Ще з 1955 року працювала на посаді старшого бібліографа. Про таких керівників говорять – «відзначалася високими професійними якостями, завдяки її наполегливій праці інститутська бібліотека все більше і більше відповідала вимогам аналогічних підрозділів». Цього ж року приміщення книгозбірні розширилось на 126,9 м², з'явився новий довідково-бібліографічний відділ. У цей час у бібліотеці було активізовано науково-дослідну діяльність щодо створення краєзнавчої бібліографічної інформації, розпочалося збирання інформації про історію бібліотеки від дня її заснування [5]. У 1968 році за сприяння Ю.Л. Горшунової та бібліографа Н.З. Свідер опубліковано два альбоми «Літопис бібліотеки». Окремо було створено краєзнавчу картотеку «Сільське господарство Поділля» та «Картотеку наукових праць, виконаних кафедрами інституту» [6, с.128]. Протягом всього періоду перебування на посаді проводилась виховна робота серед студентів, покращувалось бібліотечно-бібліографічне та інформаційне обслуговування навчально-виховного процесу, наукової роботи. Зі студентами перших курсів велася розмова про бережливе користування бібліотекою, збереження книжкового фонду, ознайомлення з історією бібліотеки та її структурними підрозділами [5].

Нова сторінка в історії бібліотеки була відкрита у березні 1983 року, коли її очолила Малина Лідія Іванівна. Майже усе своє професійне життя – на ниві бібліотечної справи Поділля. Вона пройшла шлях від завідувачої відділом обслуговування до директора, керувала бібліотекою понад 30 років. За цей час змогла кардинально змінити обличчя книгозбірні. З перших років перебування на посаді було створено кушове методоб'єднання бібліотек регіону вищих та

середніх навчальних закладів. Головною бібліотекою стала бібліотека Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту [5]. Як знавець бібліотечної справи, висококваліфікований фахівець, вимогливий керівник вміло поєднувала організаційно-бібліотечну та науково-дослідну роботу. Під її керівництвом у 1987 р. відкрито читальний зал суспільної літератури.

У незалежній Україні змінилися основні орієнтири діяльності бібліотеки. Саме життя підказувало напрямки удосконалення роботи. Швидко йшов процес впровадження нових технологічних процесів, програмних продуктів, навчання бібліотечних працівників роботі на ПК. Завдяки старанням керівника та усього колективу бібліотека Подільського державного аграрно-технічного університету отримала статус наукової та входила в п'ятірку кращих бібліотек України; здійснювався безплатний книгообмін з 16 аграрними вищими навчальними закладами; створено фонди рідкісної книги, обмінно-резервний, архівний.

При бібліотеці працювали бібліотечна та методична ради кількістю 27 працівників. Як авторитетний фахівець, довела бібліотечний фонд до 632 758 примірників, залишивши помітний слід в історії як бібліотеки, так і навчального закладу загалом [6, с.129].

З 2014 року бібліотекою завідувала бібліограф Циганок Ольга Миколаївна, зусиллями якої було продовжено цілеспрямовану роботу з вивчення історії книгозбірні часів українського університету. Варто зазначити, що Ольга Миколаївна усвідомлювала необхідність підвищення фахового рівня працівників і доклала максимум зусилля для цього, третина колективу пройшла курси перепідготовки. За пропозицією Циганок О.М., для вдосконалення бібліотечного обслуговування професорсько-викладацького складу та студентів створено підрозділ бібліотеки на факультеті ветеринарної медицини і технологій у тваринництві, здійснено перерозподіл книг за фаховими ознаками. З самого початку займалася з'ясуванням чисельності і впорядкуванням бібліотечного

фонду, що вимагало великих зусиль. На 1.01. 2018 року фонд склав 635814 примірників інформаційних видань.

На базі бібліотеки відбувся науково-практичний семінар «Бібліотека навчального закладу – центр формування молоді особистості», за підсумками якого опублікований однойменний збірник.

З травня 2018 року директором бібліотеки університету працював – Михайлик Артур Олександрович, кандидат історичних наук, доцент, член Національної спілки краєзнавців України. Завідування книгозбірнею він вдало поєднував із читанням лекцій з історії та філософії. Майже одночасно при бібліотеці було створено новий структурний підрозділ - відділ інформаційних технологій, консультування та комп'ютерного забезпечення, згодом (2020р.) сектор комп'ютерного забезпечення та обробки наукових видань, що відкрило нові можливості для більш повного задоволення читацьких запитів, зробило доступ практично до будь-якої інформації відкритим, ефективно працював і поповнювався електронний архів - інституційний репозитарій. Науковець виявив великий інтерес до бібліотечної справи, виступав організатором кількох бібліотекознавчих конференцій різних рівнів.

Наукова бібліотека долучалася до комплексу заходів, що проходили в університеті, зокрема й з нагоди 100-річного ювілею ЗВО «ПДУ». За сприяння керівництва закладу при бібліотеці було організовано та проведено науково-практичну конференцію «Книги і бібліотеки в глобалізованому світі».

З певних причин розгорнути діяльність на посаді директора Артур Олександрович не встиг, можливо тому, що отримав престижну посаду доцента університету кафедри права, професійної та соціально-гуманітарної освіти. Однак у подальший час він плідно співпрацює з бібліотекою: задля забезпечення глибшого спілкування істориків, краєзнавців, громадських діячів зі студентською молоддю з 2017 року бере активну участь у клубі історичної книги «Артефакт».

З жовтня 2022 року обов'язки директора Наукової бібліотеки виконує Гораш Катерина Вікторівна, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник. Основними стратегічними завданнями Наукової бібліотеки Закладу вищої освіти «Подільський державний університет» визначено: оновлення бібліотечно-інформаційної діяльності бібліотеки відповідно до міжнародних стандартів; створення електронної бібліотеки (електронної бази сучасних інформаційних ресурсів та оцифрованих документів, книг, у тому числі – рідкісної книги); в межах співпраці з провідними бібліотеками України та Європи примноження бібліотечних фондів та надання доступу до інформаційних ресурсів, що належать іншим суб'єктам інформаційного простору; забезпечення професійного розвитку працівників, зокрема здійснення на базі бібліотеки науково-дослідної діяльності [4], інформаційне забезпечення навчального та виховного процесів. Даний перелік безперечно підкреслює значення наукової бібліотеки для успішного розвитку вищого навчального закладу, адже наскільки її інформаційний простір відповідає запитам користувачів, настільки успішною стає робота вузу.

Підсумовуючи досліджене, можна стверджувати, що постаті керівників бібліотеки ЗВО «ПДУ» висвітлено не повністю, що потребує подальшої пошуково-дослідницької роботи, проте кожен керівник постає як яскрава особистість, досвідчений фахівець на окремих етапах діяльності бібліотеки, активно сприяв та сприяє удосконаленню освітнього процесу в університеті, розвитку бібліотечної справи на Поділлі.

Перелік використаних джерел:

1. Айвазян О.Б., Баланюк Т.М. Жінки-лідери – базис якісного розвитку бібліотеки. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Сер. Бібліотекознавство. Книгознавство. 2018. Вип. 5. С. 59-64.

2. Бахмат М.І., Алещенко М.І. Подільський державний аграрно-технічний університет: монографія. Кам'янець-Подільський: Абетка. 2005. 264 с.

3. Довідкові свідчення про Кам'янець-Подільський сільськогосподарський інститут. 1970. С.1-14.

4. Дурицька М.В. Бібліотека закладу вищої освіти «Подільський державний університет»: відродження історичної пам'яті. *Бібліотека у цифрову епоху: історія та тенденції розвитку: матеріали наук.-практ. конф. б-к ЗВО, присвяч. 60-річчю НБ ХНУ, 19-20 жовт. 2022 р.* Хмельницький, 2022. с.127-132 URL: http://elar.khmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12889/3/konfer_book_2022_2.pdf (дата звернення: 16.03.2023).

5. Літопис бібліотеки 1921-1966 роки : альбом. Кам'янець-Подільський, 1968. 28 с.

6. Подільський державний аграрно-технічний університет: історичний нарис. *Київ: ТОВ «Видавництво Логос Україна».* 2013 . 217с.

7. Прокопчук В. С., Айвазян О. Б. Формування фондів бібліотек Кам'янець-Подільського та Проскурівського округів у 1920-і рр. URL: http://elar.khmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11796/1/Prokopchuk_Ayvazian.pdf (дата звернення: 13.03.2023).